

Posthistoria för vykortssamlare

Exponatets syfte

- Jaså, du tittar på baksidan?
- Nej, jag tittar på framsidan.

Så brukar det låta när jag sitter och letar i vykortslådor hos handlare och på mässor, och man kan säga att denna korta dialog är utgångspunkten för mitt exponat. Vykortssamlare ägnar mycket intresse och energi åt att studera kortens bildsidor, men är ofta ovetande om all den spännande posthistoria som väntar om de tittar på andra sidan av kortet. Exponatets syfte är att frälsa dessa vilsna själar – att ge svenska vykortssamlare några grundläggande lektioner i posthistoria och några inspirerande exempel på vad man kan upptäcka om man vänder på kortet och tittar på – framsidan!

Betydelse

Exponatet visar hur vykortet användes, utvecklades och reglerades postalt under vykortens genombrottstid i Sverige, från 1897 fram till 1911. På kort tid uppstod då ett nytt folkligt kommunikationsmedel. Det innebar nya möjligheter att skicka hälsningar, meddelanden och bilder, men också en ny marknad för vykortstillverkare, som gärna experimenterade med nya fantasifulla typer av vykort. Det innebar därtill mer arbete för posten – inte bara med att befordra stora mängder vykort utan också med att anpassa det postala regelverket till vykortstillverkarnas påhitt. Vykortens genombrott är därför en viktig posthistorisk händelse.

Material

I exponatet visar jag brevkort (som var den postala termen) ur min samling svensk posthistoria från tiden runt 1900. Urvalet är gjort för att stödja exponatets syfte. Jag prioriterar kort som är trevliga att titta på och som tydligt illustrerar berättelsen. Det finns gott om vykort från denna tid, men att hitta bra exempel på olika posthistoriska detaljer – i rätt kvalitet – kräver ändå mycket tid, mycket letande och mycket kunskap. Detta gäller inte minst de olika formatvarianter som visas. I exponatet finns också ovanliga lösenbeläggningar och tilläggstjänster, vackra stämplat, trevlig eftersänd och olycksdrabbad post, attraktiva basarkort, med mera. De texter som beskriver korten är utformade enligt exponatets övergripande idé – att vända sig till den intresserade lekmannen och väcka intresse för vykortens posthistoria.

Kunskap och egen forskning

Exponatet baseras på studier av arkivmaterial, postcirkulär och annat postalt tryck, kompletterade med sekundärkällor, i första hand *Facit Postal* och *Svensk posthistoria 1855-1925*. Jag har publicerat flera artiklar om brevkortens posthistoria, bl.a. i *Aktuellt om Posthistoria* nr 13/2016 (med T. Karlsson).

Innehåll

1. Porton

1.1 Skandinavien	2
1.2 Övriga utlandet	3
1.3 Ofrankerade kort	4-7
1.4 Underfrankerade kort	8-9
1.5 Trycksaksporto	10-13
1.6 Frankeringar	14-21
1.7 Tilläggstjänster	22-23

2. Format

2.1 Storlek och form	24-27
2.2 Papperskvalitet	28
2.3 Rubrik	29-32
2.4 Delad adressida	33-40
2.5 Vinjetter	41-44
2.6 Reliefkort	45
2.7 Illuminationskort	46-47
2.8 Brevlådekort	48
2.9 Infällt fotografi	49
2.10 Kassaskåpskort	50
2.11 Påklustrade föremål	51-53
2.12 Adressetiketter	54
2.13 Tygblommor	55
2.14 Brevmärken	56-60
2.15 Färg	61
2.16 Luktshort	62
2.17 Frimärken på bildsidan	63-64

3. Poststämplat

3.1 Ortstämplat	65
3.2 Lådbrevsstämplat	66-67
3.3 Ankomststämplat	68
3.4 Maskinstämplat	69-70
3.5 Turstämplat	71-72
3.6 Järnvägspost	73-76
3.7 Ångbåtpost	77
3.8 Lantbrevbäring	78
3.9 Minnespost	79-80
3.10 Militärpost	81-83
3.11 Utländska stämplat	84-89
3.12 Pennmakuleringar	90

4. Postbehandling

4.1 Eftersändning	91-94
4.2 Obeställbara kort	95-101
4.3 Olyckspost	102-103
4.4 Postala anteckningar	104-105
4.5 Felsändning	106-109
4.6 Adresser	110-115
4.7 Hotellpost	116-121
4.8 Basarpost	122-128

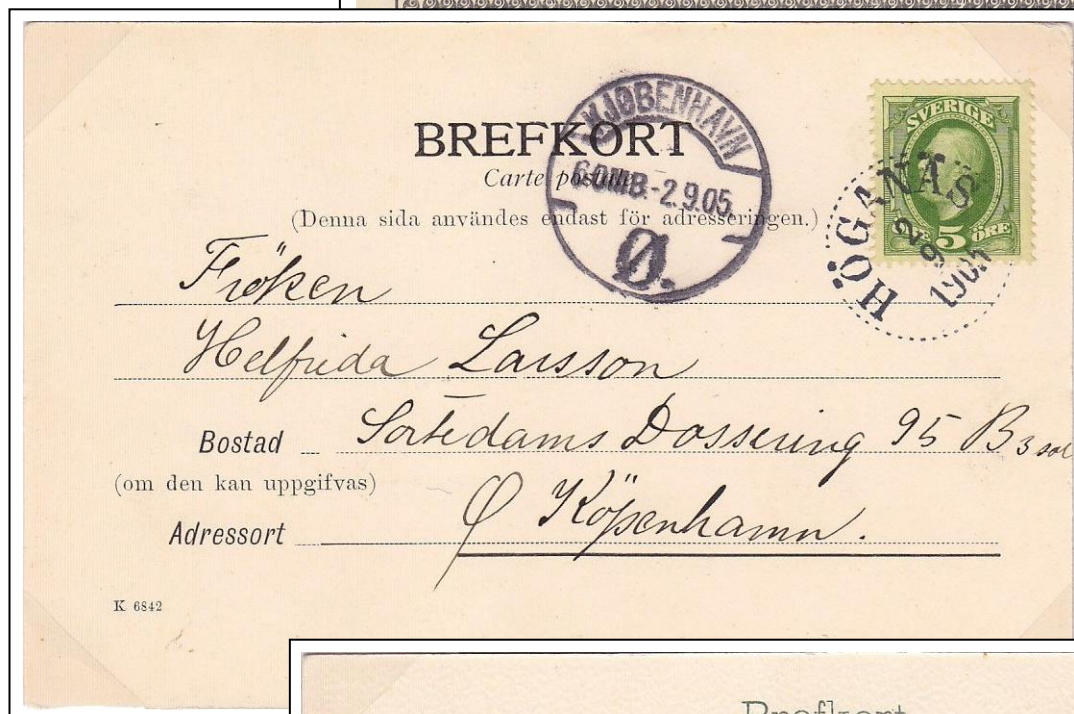
1.1 Porton • Skandinavien

Inom Skandinavien,
det vill säga inrikes
och till Danmark
och Norge, var
brevkortsportot
5 öre – det lägsta
någonsin i Sverige.

Inrikes

Morgårdshammar
27/7 1910

till Vikmanshyttan

Till Danmark

Höganäs
2/9 1905

Kjøbenhavn
2/9 1905

Till Norge

Fremmestad
19/9 1904

Kristiania
20/9 1904

1.2 Porton • Övriga utlandet

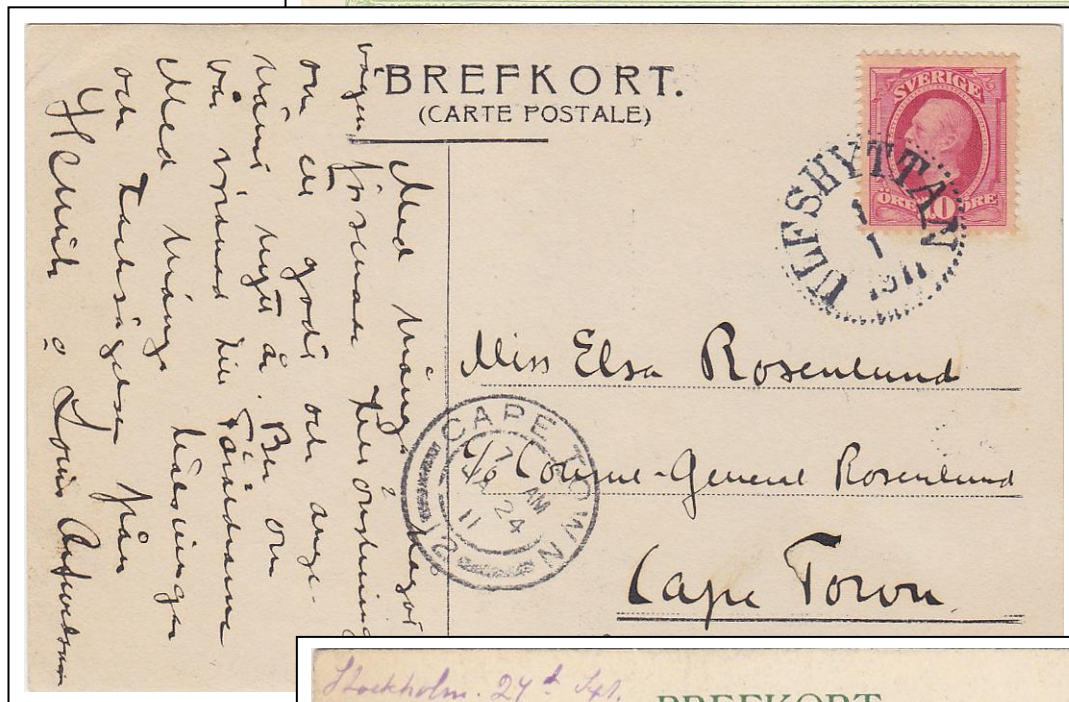
Till länder utanför
Skandinavien var
portot 10 öre.

Till Island

Stockholm
27/6 1902

Kjøbenhavn
28/6 1902

Reykjavik
19/7 1902

Till Sydafrika

Ulfshyttan
1/1 1911

Cape Town
24/1 1911

Till Japan

Stockholm
24/9 1908

Tokyo
30/10 1908

1.3 Porton • Ofrankerade kort

Det var tillåtet att skicka brevkort utan att sätta på frimärke. Då fick istället mottagaren betala lösen för att få sitt kort. Fram till 1899 taxerades sådana kort som ofrånkerade brev.

Lösen för inrikes post var enkelt felande porto plus en aviseringsavgift på 6 öre.

Ofrånkerat brevkort skickat lokalt i Stockholm, 3-4/10 1897

Lösen 11 öre (porto för lokalbrev, 5 öre, samt aviseringsavgift)

För utrikes post var lösen dubbelt felande porto, utan aviseringsavgift.

Ofrånkerat brevkort från Frankrike till Sverige

Paris 9/6 1898 – Sassnitz-Trelleborg 11/6 1898 – Mariestad

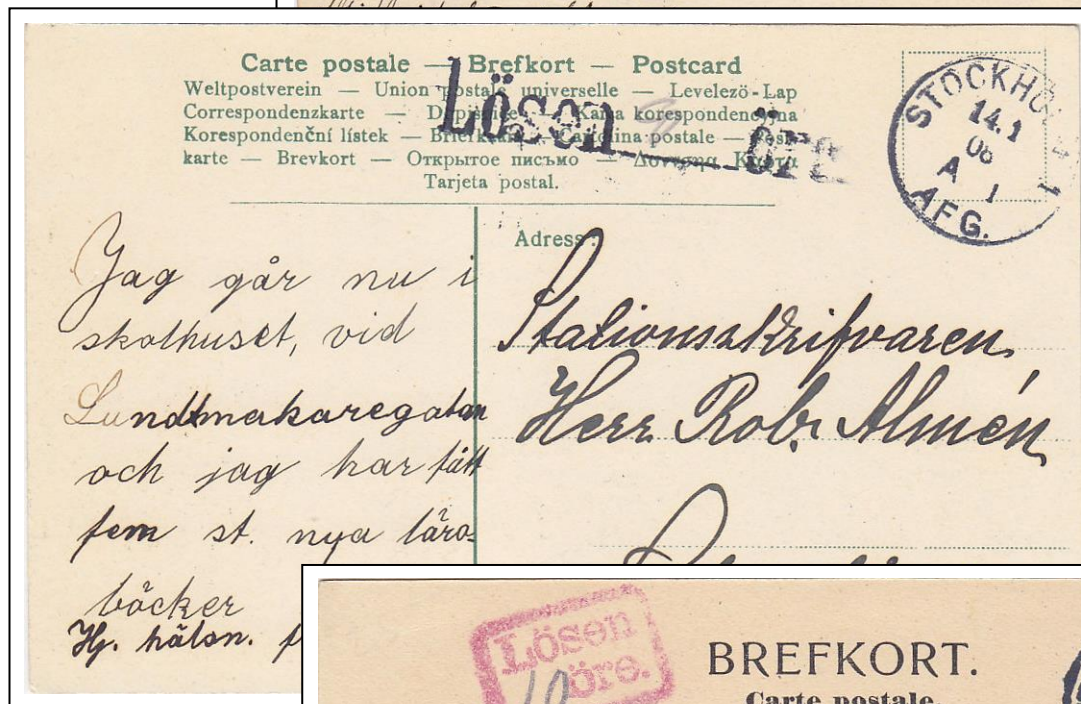
Lösen 40 öre (dubbelt utrikes brevporto)

Den franska T-stämpeln anger att kortet skulle lösenbeläggas i mottagarlandet.

1.3 Porton • Ofrankerade kort

I oktober 1899 ändrades lösenreglerna för ofrankerade kort. Lösenbeloppet blev då dubbelt brevkorts-porto, vilket innebar 10 öre i lösen för inrikes kort. Ibland skrev man lösennoteringar för hand, men det förekom också olika typer av lösenstämplar. Här visas tre exempel.

Göteborg
13/10 1906
till Ulricehamn

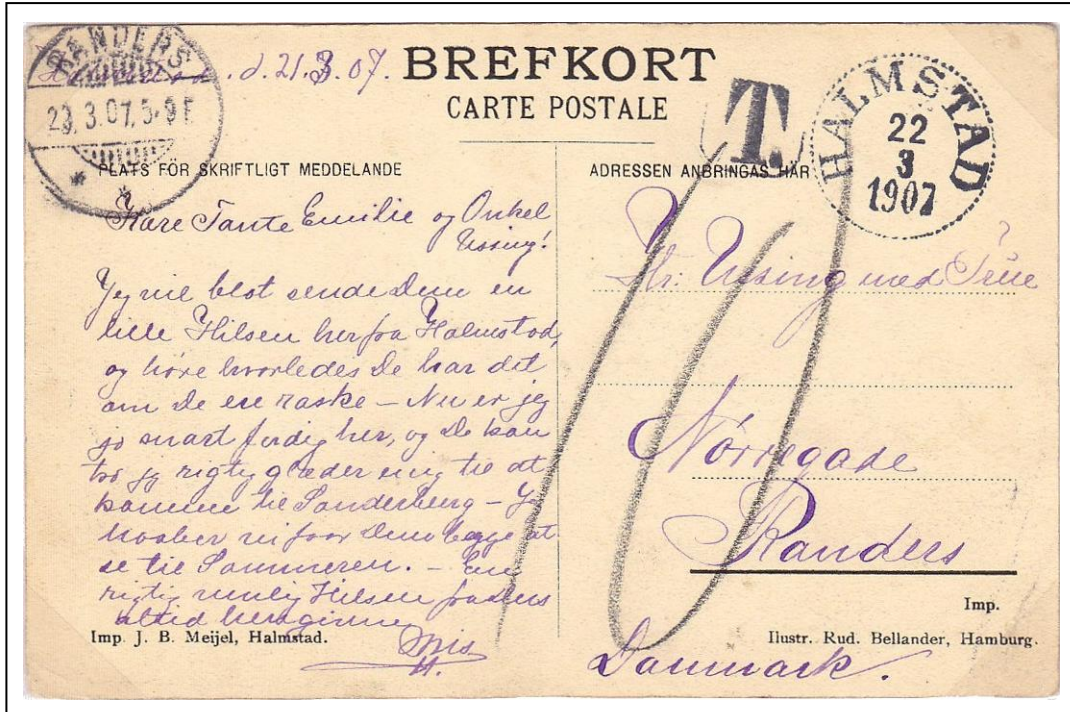
Stockholm
14/1 1908
till Silverhöjden

Göteborg
18/2 1902
(lokalt)

1.3 Porton • Ofrankerade kort

För brevkort till och från utlandet ändrades reglerna redan den 1/1 1899, så att ofrankerade kort skulle lösenbeläggas med dubbelt brevkortsporto. Enligt den svenska posttaxan fanns emellertid ett märkligt undantag: Kort från Norge skulle lösenbeläggas med 20 öre, dvs. dubbelt brevporto. Denna regel tycks ha gällt ända till 1909, även om postpersonalen inte alltid följde den.

Ofrankerat brevkort till Danmark, Halmstad 22/3 1907 – Randers 23/3 1907
Lösen 10 öre, motsvarande dubbelt brevkortsporto inom Skandinavien från Danmark

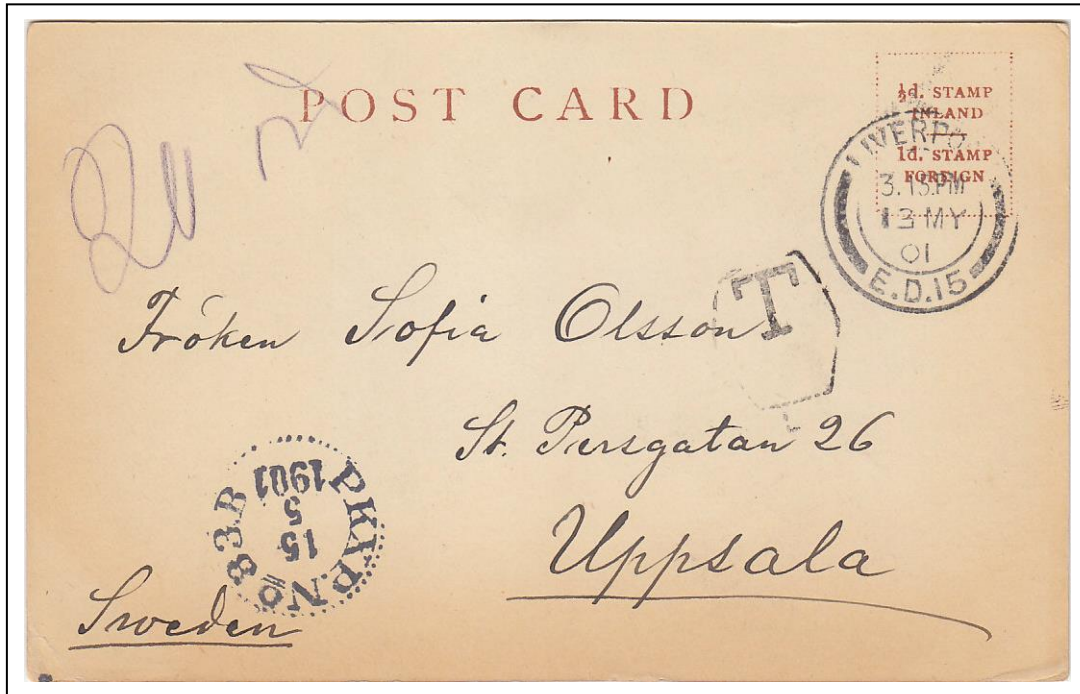

Ofrankerat brevkort från Norge till Sverige
Holmenkollen 30/7 1903 – Kristiania 30/7 1903 – Hjo

En första lösenanteckning om 10 (öre) har ersatts med en notering om 20 öre i lösen, enligt den specialregel som gällde för brevkort från Norge.

1.3 Porton • Ofrankerade kort

Det fanns dock en oklarhet när det gällde ofrankerade kort till och från utlandet: Skulle lösenbeloppet vara dubbelt brevkortspporto enligt sändande eller mottagande lands portotabell? De flesta länder med undantag för Danmark, Norge och Tyskland hade lägre brevkortsporton än Sverige, vilket kunde ge olika resultat.

Ofrankerat brevkort från Storbritannien till Sverige
Liverpool 13/5 1901 – PKXP No 83B 15/5 1901 – Uppsala
Lösen 20 öre, motsvarande dubbelt utrikes brevkortspporto från Sverige.

Ofrankerat brevkort från Storbritannien till Sverige
London 2/6 1904 – Sassnitz-Trelleborg 4/6 1904 – Bedinge
Lösen 16 öre, motsvarande dubbelt utrikes brevkortspporto
från Storbritannien, omräknat till svensk valuta.

1.4 Porton • Underfrankerade kort

Även underfrankerade brevkort belades med lösen. Ibland satte avsändaren av misstag på ett femöresmärke, dvs. inrikesporto, på ett kort som sändes utrikes. Reglerna för lösennoteringar på underfrankerade försändelser ändrades den 1 oktober 1907, efter beslut av världspostkongressen i Rom 1906.

Brevkort till
Schweiz

Piteå
13/11 1904

Trelleborg-
Sassnitz
16/11 1904

Neuchâtel
17/11 1904

Kortet är frankerat med 5 öres inrikesporto istället för 10 öres utrikesporto. Svenska posten har därför slagit en T-stämpel (*Taxe à payer*) och noterat felande porto i fransk valuta, 6¼ centimes, enligt de internationella regler som gällde före 1/10 1907. Vid ankomst har kortet lösenbelagts med dubbel porto, avrundat till 15 schweiziska centimes och redovisat med lösenmärken.

Brevkort till USA

Varberg
27/3 1909

New York
7/4 1909

till Chicago

Från och med den 1 oktober 1907 skulle avsändarlandet inte längre ange *felande porto* för underbetalda försändelser, utan *lösenbeloppet*, vilket normalt var dubbel *felande porto*. Beloppet skulle fortfarande anges i franska centimes. Kortet ovan är frankerat med 5 öres porto och skulle lösenbeläggas med dubbla beloppet. 10 öre motsvarade 12½ centimes. I USA har lösenbeloppet räknats om till 2 cents.

1.4 Porton • Underfrankerade kort

När kort blev underfrankerade på grund av internationell eftersändning gällde en särskild regel inom Världspostföreningen. Om kortet haft korrekt frankering för den ursprungliga destinationen skulle lösenbeloppet bara vara *enkelt* felande porto.

Inrikes brevkort

Gefle 16/1 1904

Göteborg
17/1 1904

Eftersänt till
Danmark

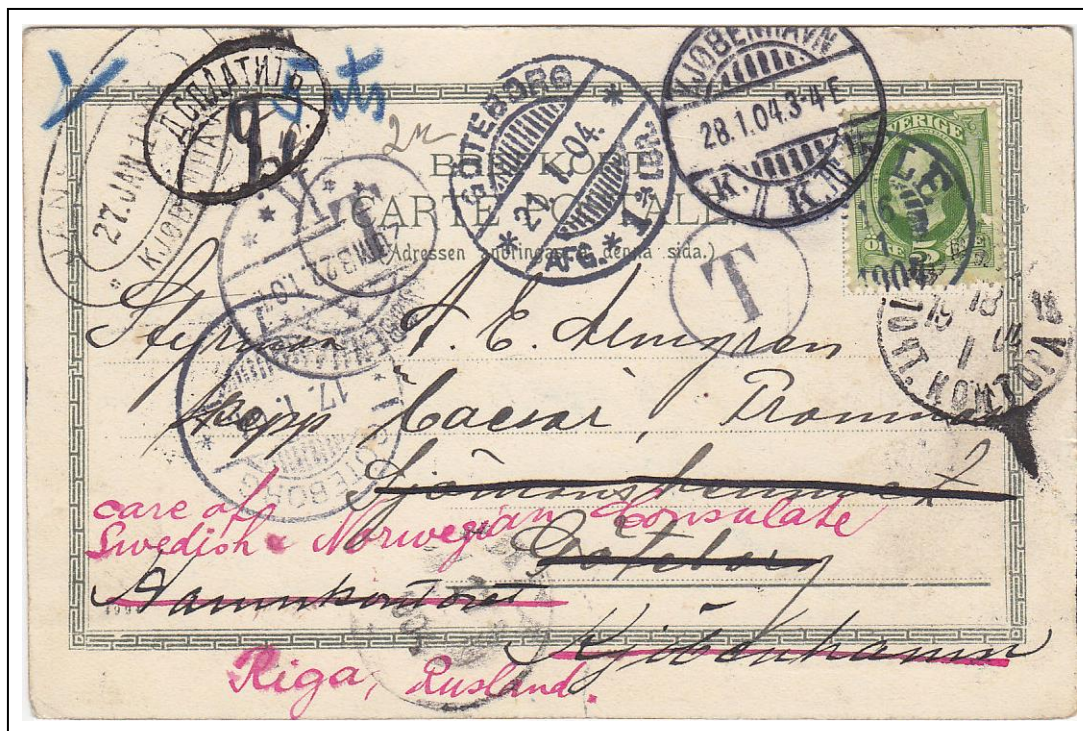
Göteborg
21/1 1904

Kjøbenhavn
22/1 1904

Eftersänt till
Ryssland

Kjøbenhavn
28/1 1904

Riga 18/1 1904
[31/1 1904]

Kortets 5-öresporto var korrekt inrikes och även inom Skandinavien. Men när kortet eftersändes för andra gången, till Ryssland, hade det krävts 10 öres porto. Danska posten har slagit två T-stämplarna och noterat 5 centimes i felande porto. Ryska posten tycks ha tvekat om man skulle ta ut enkelt eller dubbelt felande porto (2 eller 4 kopek), men det ser ut som att man till sist bestämt sig för korrekt belopp, 2 kopek.

Brevkort sänt
inrikes i Tyskland

Allenstein
28/9 1909

till Hamburg

Eftersänt
till Sverige

PKXP 2C Inr. U.
1/10 1909

Saltsjöbaden
2/10 1909

Kortet är frankerat med 5 pfennig inrikesporto istället för 10 pfennig utrikesporto, och har därför belagts med lösen. Tyska posten har slagit en T-stämpel (*Taxe à payer*) och noterat lösenbeloppet i fransk valuta, 6¼ centimes. Vid ankomst har kortet lösenbelagts med enkelt felande porto, 5 öre, eftersom kortet hade korrekt porto för den ursprungliga adressorten.

1.5 Porton • Trycksaksporto

I vissa fall kunde brevkort skickas för trycksaksporto. Portot blev då 2 öre lokalt, 4 öre inrikes och 5 öre utrikes. Då krävdes emellertid att man dels strök över ordet *Brefkort* och istället skrev dit *Trycksak*, dels inte skrev något längre meddelande på kortet. För trycksaksporto tilläts en personlig hälsning på högst fem ord. Det var också tillåtet att på tryckta kort skriva till exempelvis prisuppgifter för hand.

Inrikes brevkort
frankerat med
trycksaksporto,
4 öre

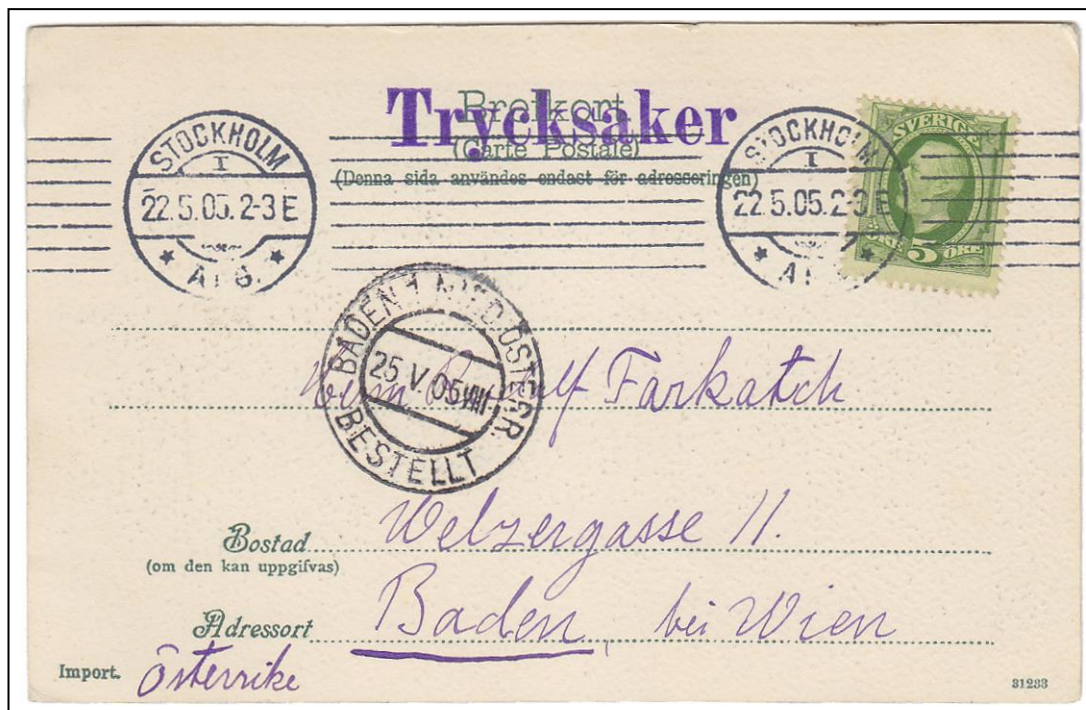
Uddevalla
5/2 1909

till Qville

Kortet är en tryckt
offert för olika
sorters mjöl och
salt, där priserna
fyllts i för hand.

För inrikes kort sparade man bara ett öre på att använda trycksaksporto, så sådana kort (där texten *Brefkort* strukits över) är ganska ovanliga. Utrikes kom man däremot undan med halva portot – 5 öre istället för 10 öre – så utrikes kort där *Brefkort* / *Carte postale* ersatts med *Trycksaker* eller det franska *Imprimé* är vanliga.

Brevkort till
Österrike
frankerat med
trycksakporto,
5 öre

Stockholm
22/5 1905

Baden
25/5 1905

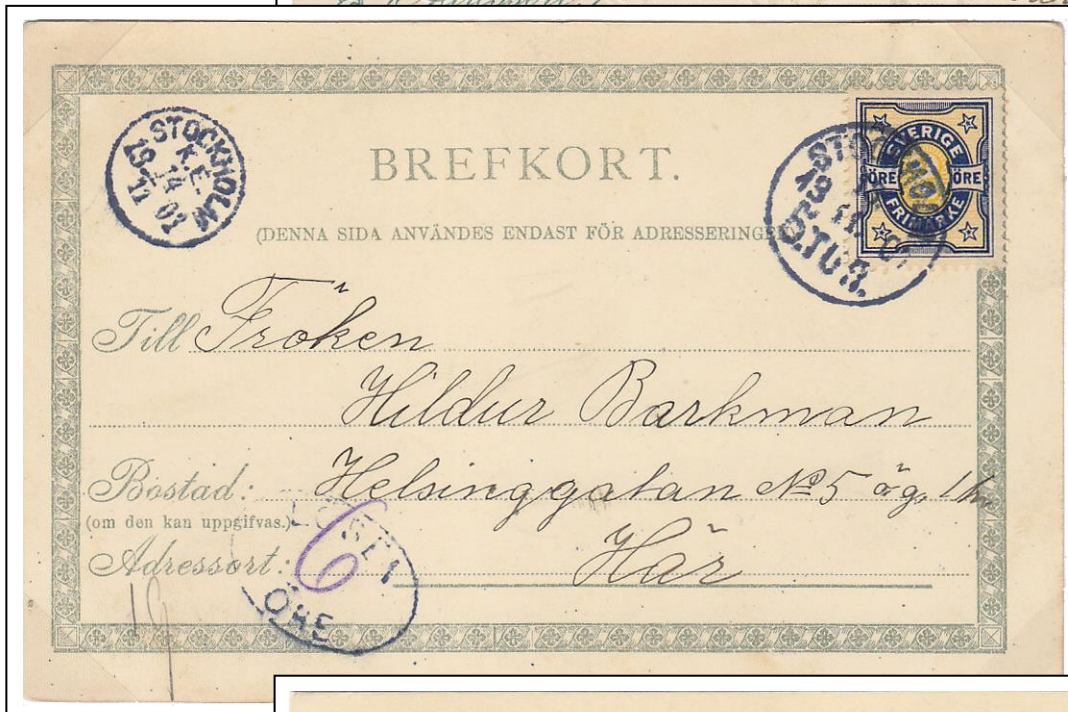
På dessa båda kort har texten *Brefkort* stämplats över med *Trycksaker*. En betydligt vanligare variant var att man ändrade rubriken för hand (som på det övre kortet på nästa blad).

1.5 Porton • Trycksaksporto

Regeln om att brevkort i vissa fall kunde skickas för trycksaksporto infördes i ett postcirkulär från 1900.

Där krävdes att ordet *Brevkort* ströks över och ersattes med ordet *Trycksak*.

Stockholm (lokalt)
2/1 1905

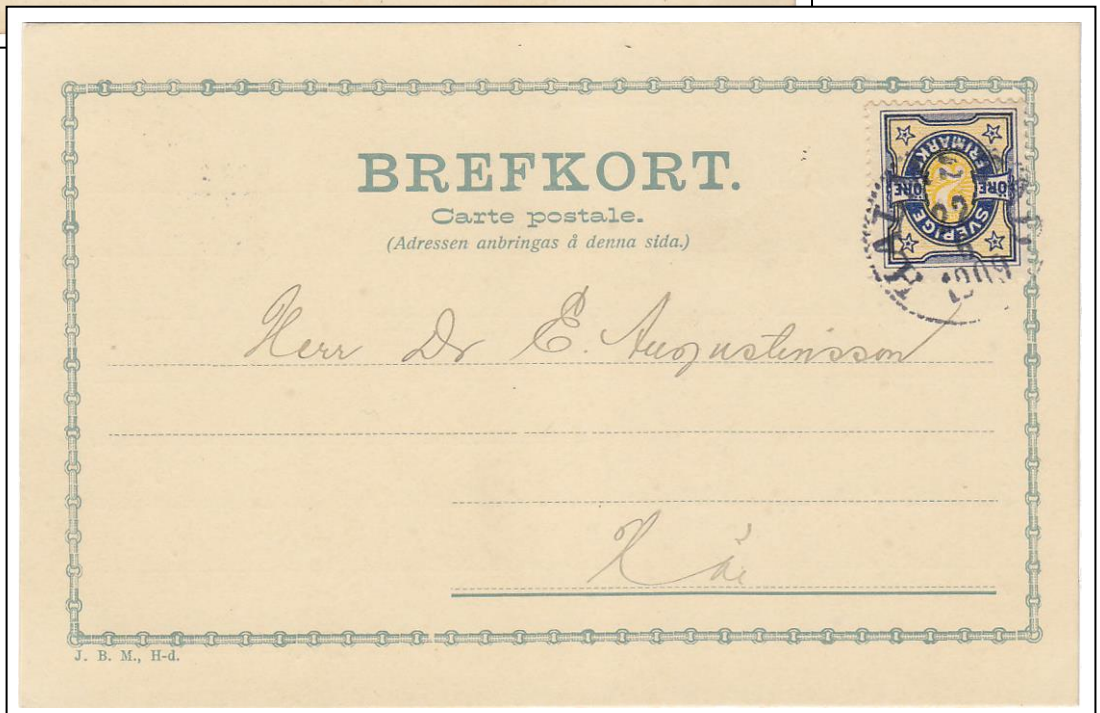

Här har avsändaren däremot inte ersatt *Brevkort* med *Trycksak*, så kortet har taxerats som brevkort (porto 5 öre) och mottagaren fick betala 6 öre i lösen (5 – 2 öre x 2).

Stockholm (lokalt)
14/11 1901

Så småningom blev posten mindre strikt med denna regel och i 1907 års poststadga togs den bort.

Detta kort från Halmstad, med rubriken *Brevkort*, gick därför att skicka för lokalt trycksaksporto den 22/6 1909.

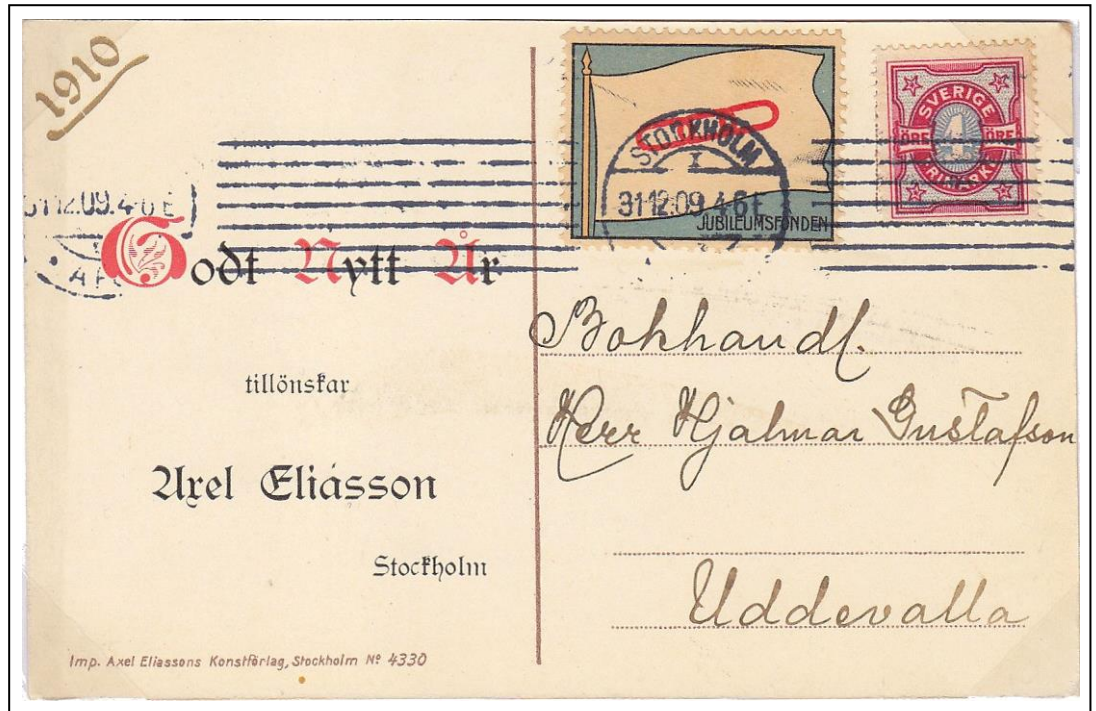
1.5 Porton • Trycksaksporto

Ibland ser man vykort i normalt brevkortsformat som från början var avsedda att skickas som trycksaker, och därför inte hade texten *Brefkort*.

Kort med tryckt nyårshälsning och 4 öres inrikes trycksaksporto

Stockholm
31/12 1909

till Uddevalla

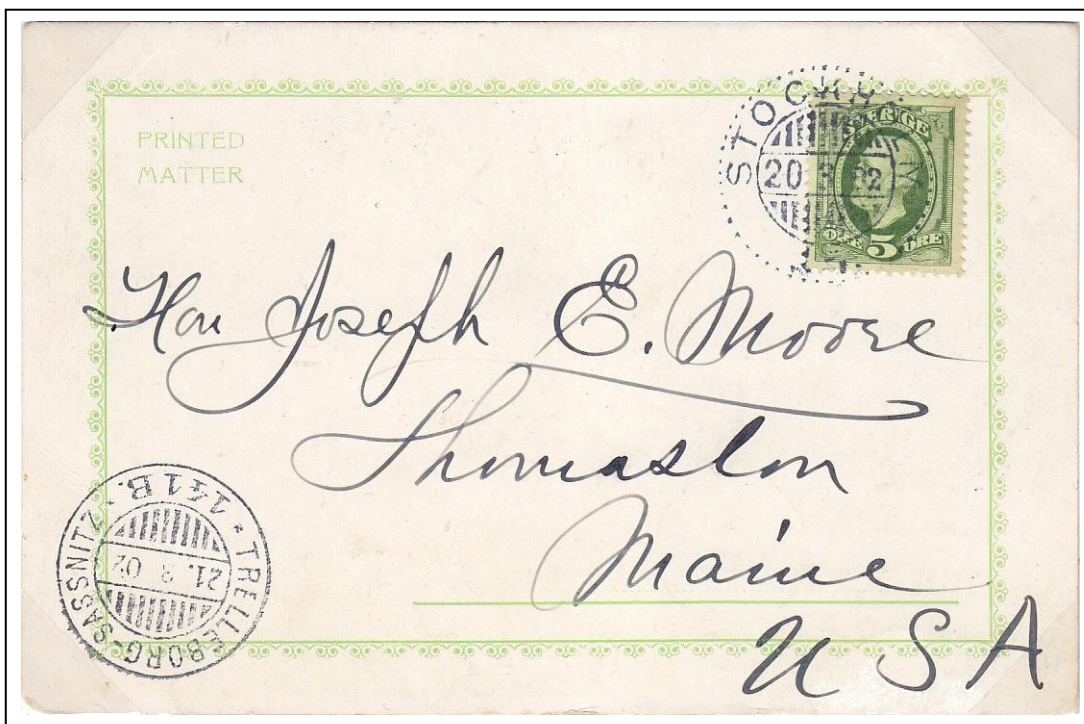

Kort med tryckt text *PRINTED MATTER*, frankerat med 5 öres utrikes trycksaksporto

Stockholm
20/3 1902

Trelleborg-
Sassnitz
21/3 1902

New York
XX/4 1902

Kortet förställer den amerikanske ambassadören i Sverige, W. W. Thomas, när han skakar hand med kronprinsen (senare Gustaf V) i samband med invigningen av ett monument över John Ericsson i Stockholm hösten 1901.

Uppenbarligen är det Thomas själv som tryckt upp och signerat kortet för att skicka till vänner och bekanta i USA – och visa dem vilka fina kretsar han umgicks i där borta i Sverige!

1.5 Porton • Trycksaksporto

Det förkommer också ”kort för tryckt meddelande” i vykortformat, ofta använda för affärs-korrespondens. I regel saknar de illustrationer, och är inte så intressanta för vykortssamlare (övre kortet). Men om man har tur kan hitta trevliga illustrerade trycksakskort (nedre kortet).

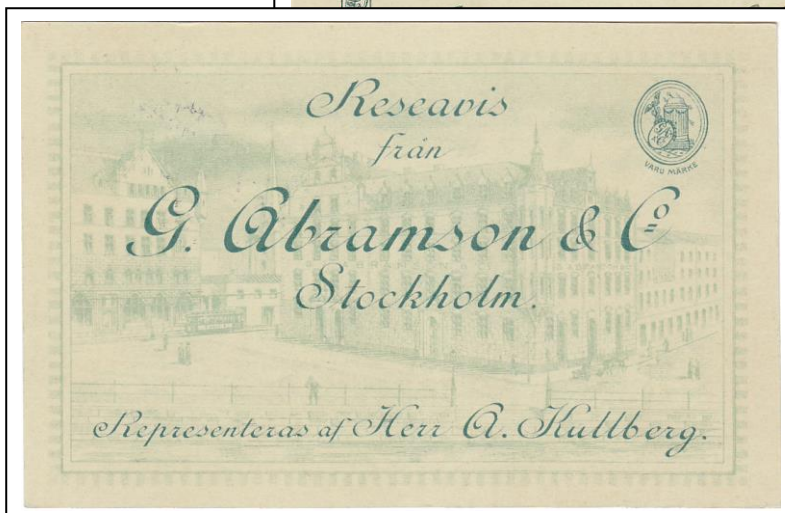
”Kort för tryckt meddelande”, sänt med tvåöresporto (lokal trycksak)

Stockholm
16/9 1908

På baksidan en tryckt betalnings-påminnelse från Försäkringsbolaget Allmänna Brand.

”Kort för tryckt meddelande”, sänt med inrikes trycksaksporto (4 öre)

Kalmar
27/8 1906 (?)
till Alsheda

På baksidan en illustrerad ”reseavis” från Herr A. Kullberg, representant för G. Abramson & Co. i Stockholm.

1.6 Porton • Frankeringar

För att betala portot frankerade man korten med frimärken. Även frankeringarna kan ibland ha sina posthistoriska poänger. För att frimärkena skulle vara giltiga gällde det till att börja med att de måste vara från det land där kortet postades. Det kan tyckas självklart, men ibland kunde det ändå trassla till sig.

Brevkort med ett svenskt och ett norskt femöresmärke, sänt lokalt i Kristiania

Det norska frimärket är stämplat Kristiania 27/2 1904, det svenska är ostämplat.

Kortet har Stockholmsmotiv och uppenbarligen är det också skrivet och frankerat i Stockholm av en norrman på tillfälligt besök. Men han glömde att posta det, och fick istället klistra på ett nytt frimärke och lägga det på brevlådan när han kom hem. På bilsidan har han, lite skamset, skrivit till: *Dette kort kommer lidt sent men var godt ment.*

Brevkort med ett svenskt femöresmärke, sänt från Danmark till Sverige

Helsingør
10/7 1902

Helsingborg
10/7 1902

Strömsholm
11/7 1902

Även detta kort blev postat i fel land. Gissningsvis har avsändaren skrivit det i Sverige, men postat det först vid ankomst till Danmark. Det svenska frimärket har "nollats" av den danska posten, som också slagit en T-stämpel. När kortet skickades (tillbaka?) till Sverige gjordes en lösennotering om 10 öre som fröken Berta fick betala för att få sitt kort.

1.6 Porton • Frankeringar

Det kom också kort till Sverige med utländska frimärken, som ”nollats” av posten i avsändarlandet. Vid ankomst lösenbelades dessa som ofrankerade kort.

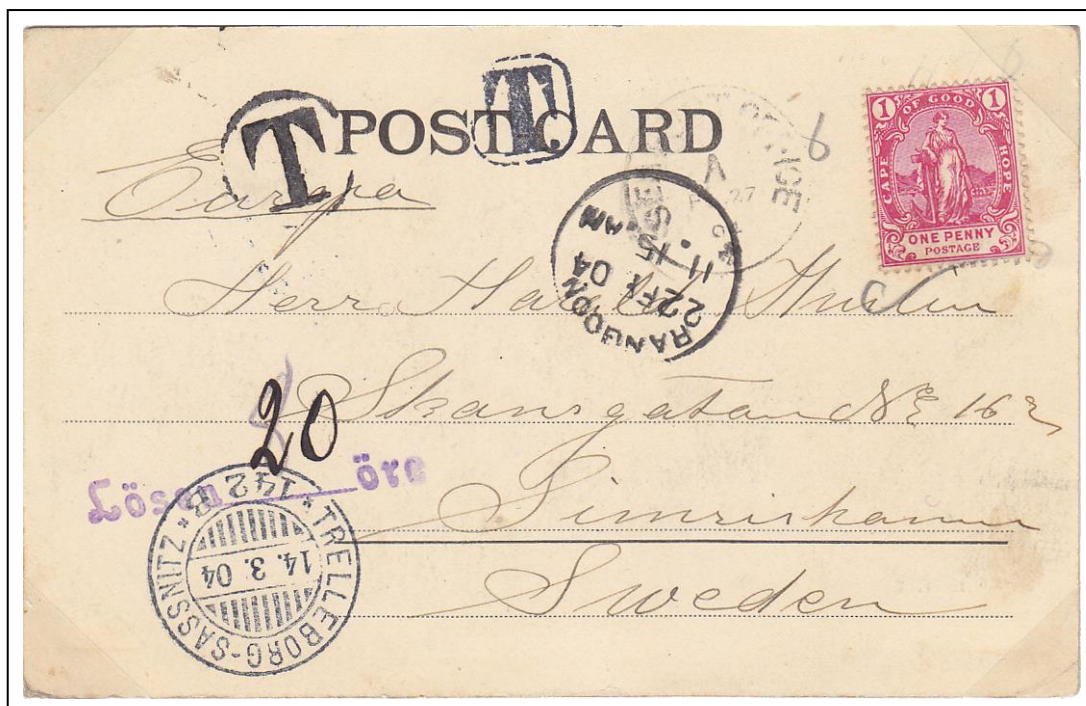
Brevkort från
Burma till Sverige

Rangoon
22/2 1904

Sea Post Office
(Bombay-Aden)
27/2 1904

Trelleborg-
-Sassnitz
14/3 1904

till Simrishamn

Kortet, gissningsvis skickat av en sjöman, har frankerats med ett frimärke från Kapkolonin, vilket förstås inte godkännts. Posten i Burma (vid denna tid en del av Brittiska Indien) har nollat frimärket och slagit en T-stämpel. Mottagaren i Simrishamn har fått lösa ut kortet med dubbelt utrikes brevkortsporto från Sverige, 20 öre.

Brevkort från
Finland till
Sverige

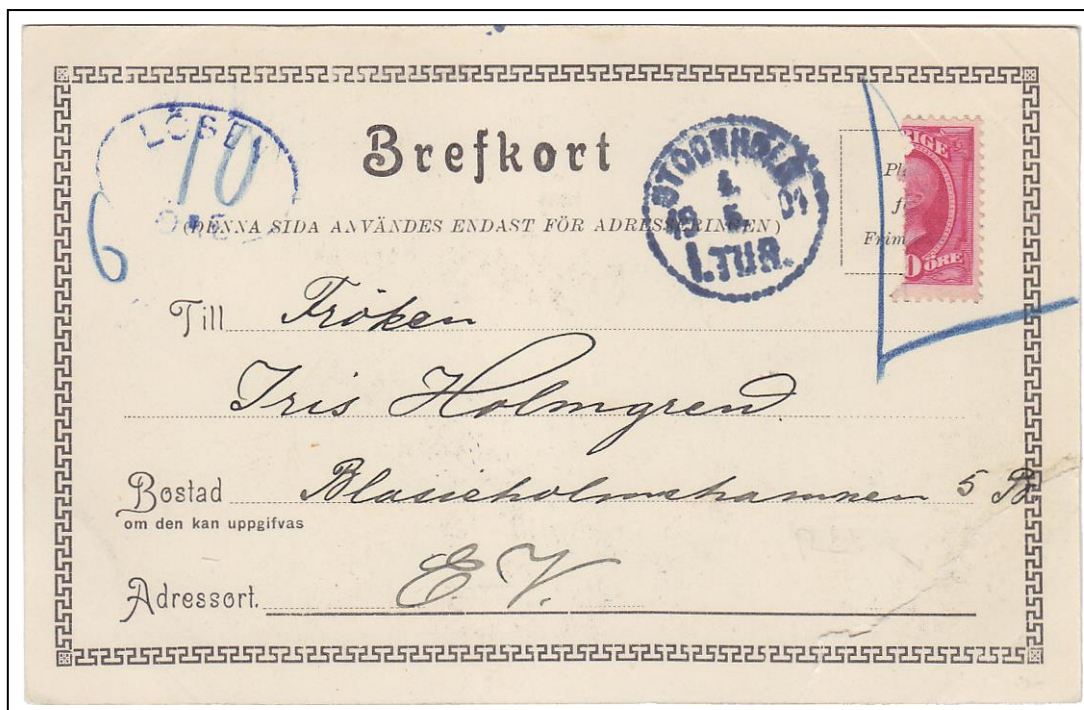
Gerknäs
2/2 1907

till Landskrona

Fram till 1917 var Finland ett ryskt storfurstendöme. Runt 1900 gjorde Ryssland stora ansträngningar att ”förryska” Finland och förryskningen omfattade även frimärkena. Från mitten av augusti 1900 tilläts bara frimärken med valörer i rysk valuta (kopek) på utrikes post, medan frimärken med valörer i penni fortfarande kunde användas inrikes. Detta frimärke, i valören 10 penni, var därför ogiltigt på post till Sverige. Posten i Gerknäs har av misstag stämplat märket, men innan kortet lämnade Finland har frimärket nollats och kortet fått en T-stämpel. Svensk lösen på 16 öre motsvarade dubbelt felande porto.

1.6 Porton • Frankeringar

Trasiga eller delade frimärken var inte heller giltiga. Man ville förstås inte riskera att någon klippte bort stämpeln från ett begagnat frimärke och använde det igen!

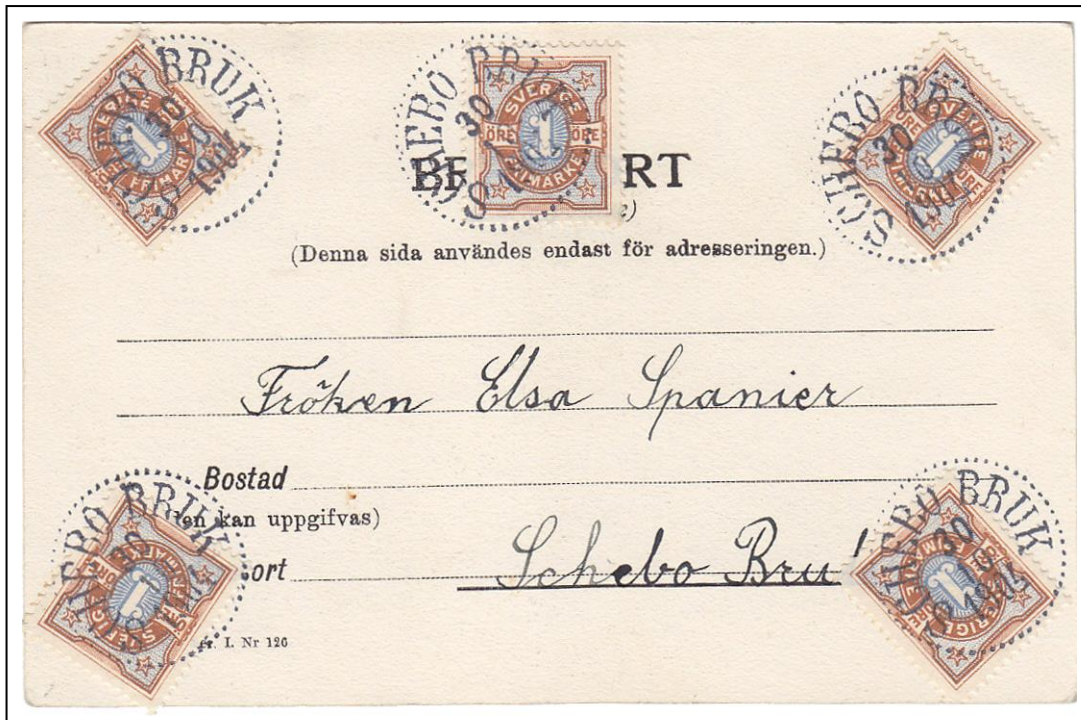
Här har avsändaren rivit ett tioöresmärke i två bitar och försökt använda den ena halvan för att betala 5 öres brevkortporto. Men posten har markerat att frimärket var ogiltigt (med blåkrita), slagit stämpeln Stockholm 4/5 1901 vid sidan av märket, och tagit ut 10 öre – dubbelt felande porto – i lösen.

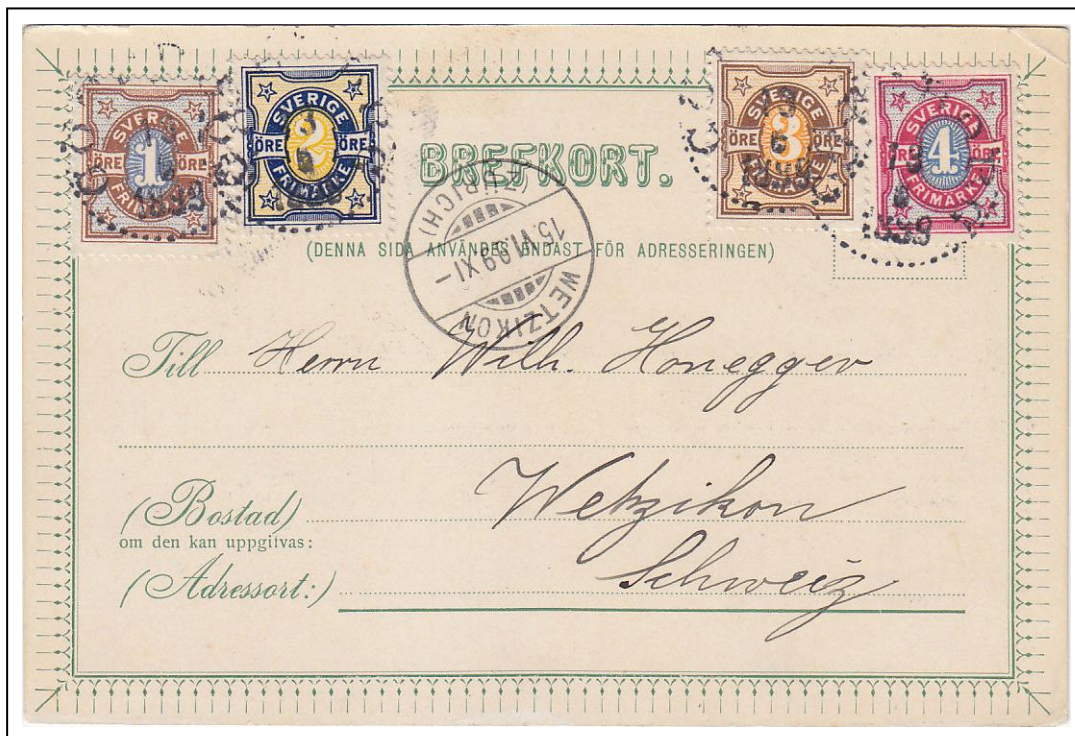
Ett halverat tvåöresmärke borde verkligen inte ha passerat som porto för detta kort, sänt lokalt i Ramnäs 16/5 1902. Men frimärket är stämplat och inget tyder på att mottagaren fått betala lösen. Var det postpersonalen som slarvade? Eller gick kanske avsändaren in på postkontoret, bad för skojs skull att få kortet stämplat, men lämnade sedan över det personligen?

1.6 Porton • Frankeringar

Ibland tyckte avsändaren att det såg trevligt ut med många frimärken på vykortet, och frankerade med lågvalörer av tvåfärgad siffertyp.

Brevkort med fem ettöresmärken, skickat lokalt i Schebo bruk 30/10 1904.

Brevkort till Schweiz med 1-2-3-4 öre:
Göteborg 13/6 1899 – Wetzikon 15/6 1899

Postverket tolererade dessa tidiga ”filatelistiska frankeringar”, men inte med någon större entusiasm. I 1899 års poststadga (§61.11) påpekade man faktiskt att: *Vid frimärkning bör, så vidt ske kan, iakttagas, att lämpliga frimärkesvalörer användas, så att frimärkenas antal må kunna begränsas till det minsta möjliga.*

1.6 Porton • Frankeringar

En variant var att använda frimärken för att täcka över ordet "Brefkort" och därigenom kunna skicka kortet för trycksaksporto.

Stockholm Nord. Postmötet 29/8 1903 – Stockholm 2 afg.
Två ettöresmärken täcker ordet Brefkort och utgör lokalt trycksaksporto.
Stämplarna och den knappa adressen tyder på att kortet är skickat av en postanställd till en annan postanställd från det Nordiska postmötet i Stockholm.

Lysekil 6/8 1901 – Trelleborg-Sassnitz 8/8 1901 – Dieppe 9/8 1901
Eftersänt Dieppe – Rouziers 11/9 1901
2 + 3 öre tvåfärgad siffertyp, utrikes trycksaksporto, täcker ordet Brefkort.
Dessutom har avsändaren följt poststadgan till punkt och pricka, och skrivit till ordet *Trycksak* ovanför frimärkena.

1.6 Porton • Frankeringar

Skyddsperforerade frimärken, s.k. ”perfins”, blev tillåtna av postverket 1907. De användes av företag som köpte in stora mängder frimärken för sin post, för att förhindra att anställda stal frimärken. Skyddsperforerade märken användes normalt för affärskorrespondens (övre kortet) och är därför ovanliga på vykort. Det nedre kortet är emellertid ett fotografiskt vykort.

Frimärken skyddsperforerade med initialerna O.H. användes av AB Oskar Hallberg i Örebro åren 1907-1920. Brevkort från Örebro 4/12 1909 till Boda.

Skyddsperforeringen FAXE användes av AB Faxe & Söner samt firma G. C. Faxe i Malmö. Brevkort från Malmö 3/9 1908 till Moheda.

1.6 Porton • Frankeringar

Frimärkena kunde ha olika typer av varianter, ”tryckfel” och liknande.
En del syns lätt med blotta ögat, andra kan kräva förstoringsglas.

Det gröna strecket i frimärkets undre marginal är en lödskarvlinje. Vid tillverkningen av tryckplåtarna för Oscarsmärkena sammanfogades 10x10 blyplattor med inpressade frimärksbilder. Dåligt avslipade kanter på dessa blyplattor orsakade upphöjningar, som vid tryckningen syns som linjer i frimärkenas marginaler.

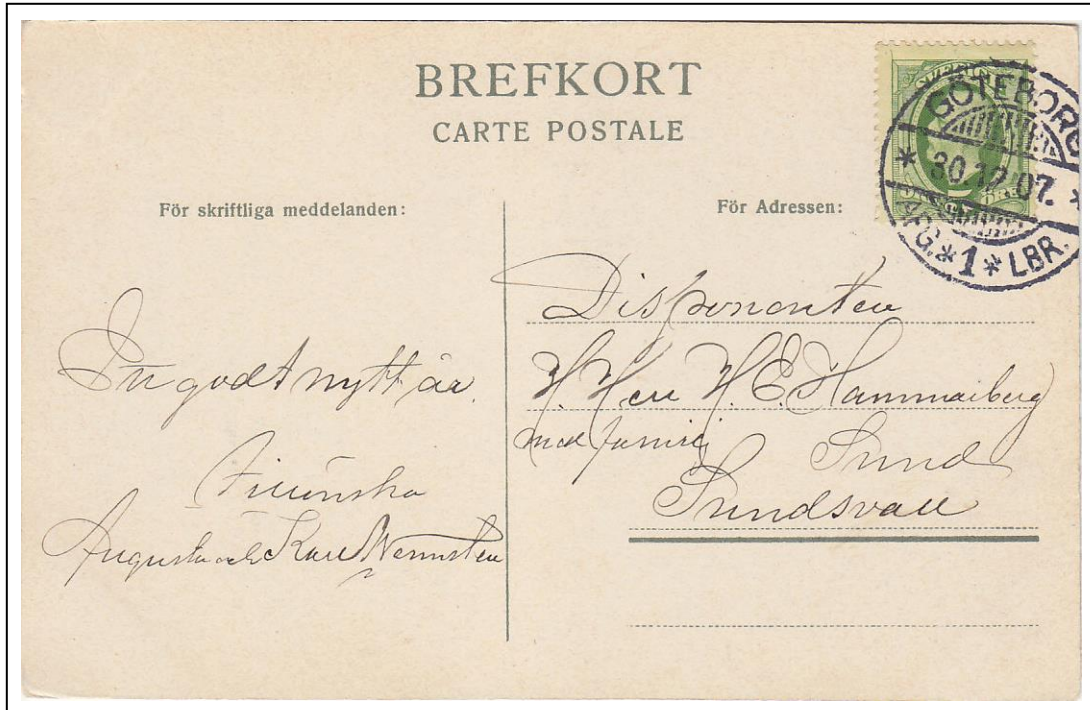

På Oscarsmärkena finns en mängd *plåtfel*, dvs. fel och skador på tryckplåtarna som syns i frimärksbilden. Ett av de mer kända är ”kommatecknet” i nedre högra hörnet (position 13 i tryckplåten) på femöresvalören.

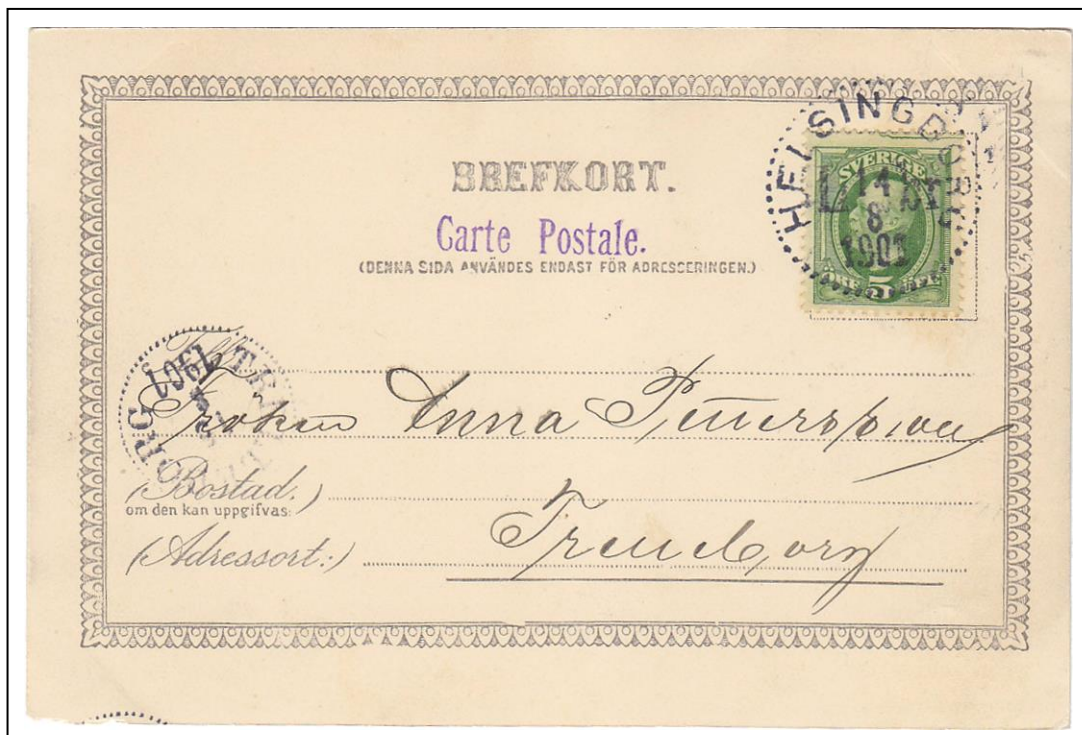

1.6 Porton • Frankeringar

Varianter från denna period är väl kartlagda och roar många frimärkssamlare.
För Oscars-frimärkena finns till och med en särskild varianthandbok!

Från frimärksbildens övre vänstra hörn och uppåt löper en ojämn grön linje. Det är resultatet av en liten *plåtspricka*, där det samlats färg som vid tryckningen förts över till frimärket.

Här syns en ojämn färglinje från en kraftigare *plåtspricka* i frimärkets övre marginal. Sprickan kan eventuellt ha sitt ursprung i en lödskarv.

1.7 Porton • Tilläggstjänster

Utöver själva brevkortsportot förekommer ibland porton för olika tilläggstjänster.
Här visas kort med tilläggsporto för rekommendation och expressutdelning.

Utrikes brevkortsporto: 10 öre, tillägg för rekommendation: 20 öre
Ljungskile 14/6 1902 – St. Petersburg 4/6 och 5/6 1902

Kortet är eftersänt inom St. Petersburg med en särskild etikett för eftersändning.
I Ryssland användes julienska kalendern. Den 4/6 motsvarade den 17/6 i Sverige.

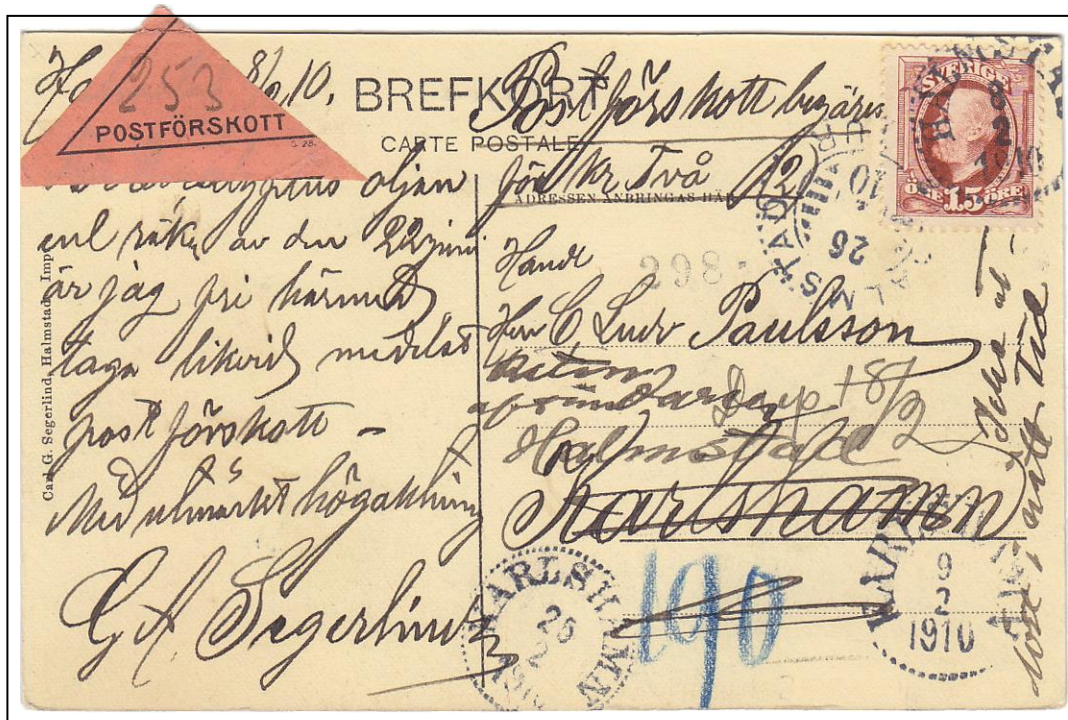

Inrikes brevkortsporto: 5 öre, tillägg för expressutdelning: 20 öre
Helsingborg 17/4 1907 – Stockholm 18/4 1907

Kortet skickades med vanlig post från Helsingborg till Stockholm,
men så snart det kom fram till Stockholm delades det ut av expressbud.

1.7 Porton • Tilläggstjänster

Brevkort kunde också skickas mot postförskott. I sällsynta fall kan man hitta postförskottsbelagda vykort (övre kortet), men för det mesta har kort med postförskott affärskorrespondens på baksidan (nedre kortet).

Brevkortsporto: 5 öre, tillägg för postförskott upp till 5 kronor: 10 öre
 Halmstad 8/2 1910 – Karlshamn 9/2 1910
 Retur: Karlshamn 25/2 1910 – Halmstad 26/2 1910

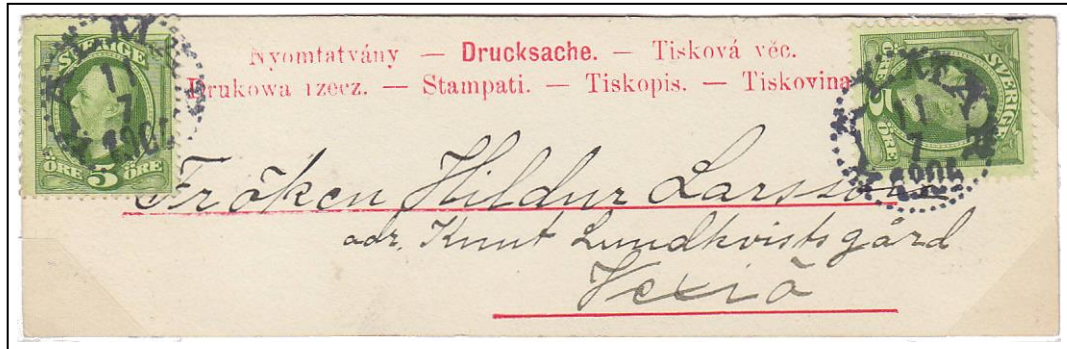
Fabrikör Segerlind i Halmstad försöker få betalt för en gammal faktura, men kortet kommer i retur med noteringen "Icke utlöst i rätt tid".

Brevkortsporto: 5 öre, tillägg för postförskott mellan 25 och 50 kr: 25 öre
 Helsingborg 23/6 1910 – Norrköping 24/6 1910
 Allers Familj-Journal tar betalt för sålda tidningar.

2.1 Format • Storlek och form

Det fanns flera regler för hur brevkort fick se ut. Utgångspunkten var att de skulle ha samma utformning som de kort med påtryckt valör som posten själv gav ut. Dessa hade formatet 14 x 9 cm. Kort i andra format fick inte skickas för brevkortsporto, utan skulle normalt taxeras som brev. Ett undantag var kort som inte hade något skrivet meddelande (eller korta hälsningar om högst fem ord), vilka kunde skickas för trycksaksporto. Ofta tryckte tillverkarna därför texten "Trycksak" istället för "Brevkort" på denna typ av kort, men det var inte alltid användarna kände till reglerna. Här visas tre exempel på kort av bokmärkestyp.

Kalmar 11/7 1904 – Växjö
Korrekt frankerat med inrikes brevkortsporto, 10 öre

Göteborg 17/11 1904 – Stockholm 18/11
Frankerat med brevkortsporto, vilket inte godkänns (pga. för långt meddelande)
Lösenbelagt med 10 öre, dvs. dubbla skillnaden mellan brev- och brevkortsporto

Elfvesta 31/12 1903 – Tannefors
Frankerat med inrikes trycksaksporto, 4 öre
Avsändaren har inte skrivit något annat meddelande än sitt namn
(under "Hälsning från") så kortet har godkänts som trycksak.

2.1 Format • Storlek och form

En annan variant av små vykort, avsedda att skickas för trycksakporto. Båda dessa kort har emellertid mer text än vad som var tillåtet för trycksaker.

Gefle 9/12 (till höger)

PLK 285 C 9/4 1904 (järnvägspost Gävle-Storvik)

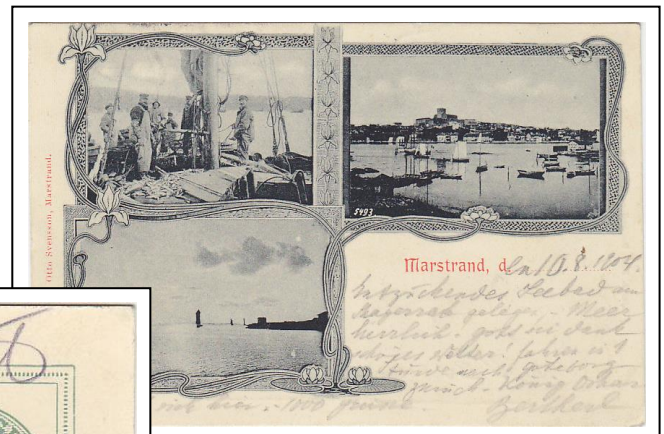
till Mora

Frankerat med brevkortporto men lösenbelagt som brev – ”Lösen 10 öre”.

(till vänster) Hudiksvall 20/4 1901 (lokalt)

Frankerat med 5 öre, vilket motsvarade lokalt brevporto, och därför ingen lösen.

Ett märkligt barnpostkort – dvs. leksakskort för barn som ville ”leka postkontor” – som skickats med den ”riktiga” posten till Österrike.

Marstrand 11/8 1904

till Ischl

Svenska posten har lösenbelagt kortet som underfrankerat brev, eftersom kortets storlek avvek från standardmåtten 14 x 9 cm. Utrikes brevporto var 20 öre och 18 ¾ cts motsvarade 15 öre i felande porto, då valörstämpeln inte hade något postalt värde. Men österrikiska posten har strukit lösenstämpeln och inte tagit ut någon lösen. Man verkar alltså ha accepterat ett leksakskort som en postalt giltig helsak!

Redan år 1900 kom en förfrågan till svenska postverket från en tysk leksakstillverkare om det var tillåtet att importera barnpost-askar med brevkort m.m. som liknade postens kort men i förminskad skala. Postverket svarade att man ansåg det ”minst sagdt olämpligt” eftersom risken fanns att folk av oförstånd skulle försöka skicka korten med posten. Trots det dök det så småningom upp en del topografiska barnpostkort av denna typ i Sverige. I sällsynta fall kan man hitta dem postalt använda.

2.1 Format • Storlek och form

Det förekom också vykort som var betydligt större än det tillåtna formatet. Om de skickades utan meddelande – eller med en hälsning om högst fem ord – kunde de frankeras med trycksaksporto, men annars taxerades de som brev.

”Dubbel-vykort” till Finland, Söderköping 1/11 1903 – Evo 5/11 1903.

Själva kortet väger ungefär 10 gram och hade kunnat sändas för enkelt brevporto, 20 öre. Men denna typ av stora vykort skickades ofta tillsammans med en extra skyddsskiva i kartong, som gjorde att det krävdes porto för två viktklasser. Utrikes porto för andra viktklassens brev var 40 öre och gällde för 16–30 gram.

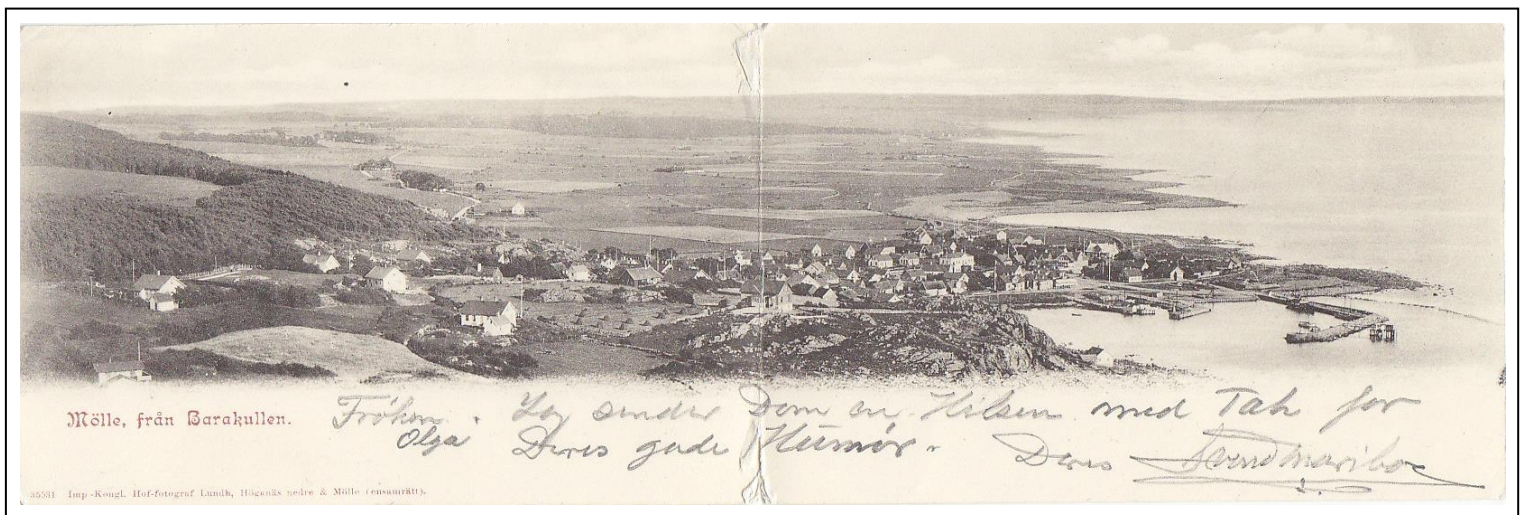
2.1 Format • Storlek och form

En annan variant av (alltför) stora kort var så kallade panoramavykort i dubbelt brevkortsformat. Även dessa krävde brevporto. I vanliga fall kände vykortstillsverkarna till formatreglerna, men på kortet nedan har man märkligt nog tryckt texten "Brefkort", och dessutom stämplat på texten "Carte Postale" för att kortet skulle kunna skickas utomlands.

Panoramavykort till Danmark
Mölle 9/9 1902 – PKXP No 64 D 9/9 1902 (Göteborg-Helsingborg) –
– Humlebæk 9/9 1902

Kortet är frankerat med 5 öres brevkortsporto (inom Skandinavien) men har taxerats som brev och lösenbelagts. Brevportot var 10 öre. Svenska posten har slagit en T-stämpel och noterat felande porto på 5 öre. Danska posten har noterat ett lösenbelopp på 10 öre (dubbelt felande porto) med rödkrita.

2.2 Format • Papperskvalitet

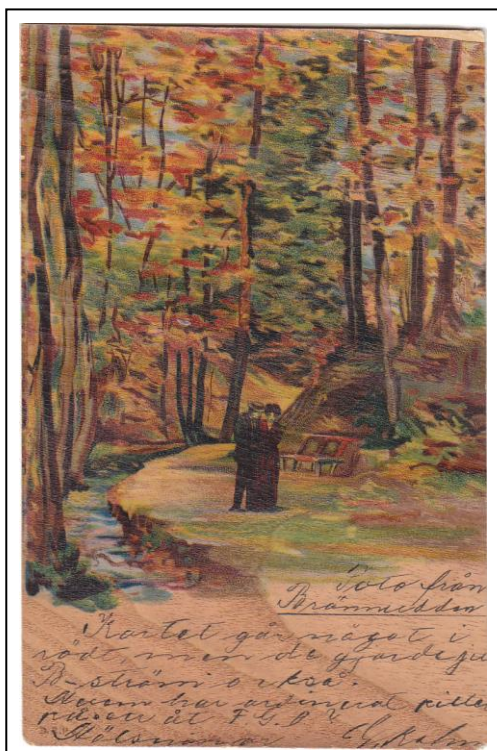
Privat framställda brevkort skulle, enligt poststadgan, vara "tillverkade af styft papper, hvilket i möjligaste mån bör ega enahanda tjocklek som det papper, hvilket användes vid tillverkning af postverkets brevkort..." Kort som inte uppfyllde detta krav fick inte skickas för brevkortsporto utan skulle frankeras som brev.

Punschetikett:
 PKXP No 49A
 (Katrineholm-Linköping)
 2/6 1902
 Göteborg 3/6 1902

Avsändaren har skrivit rubriken "Brevkort", men ändå rankerat med 10 öres inrikes brevporto för att inte riskera lösenbeläggning. Det var förmodligen klokt, eftersom papperskvaliteten i etiketten från Carlshamns Punsch skiljer sig ganska mycket från postverkets brevkort. (Etiketten avviker också en del från standardformatet för brevkort, 14 x 9 cm).

Kort av träfaner med påklittrad adressida

Stockholm
 19/10 190X (lokalt)

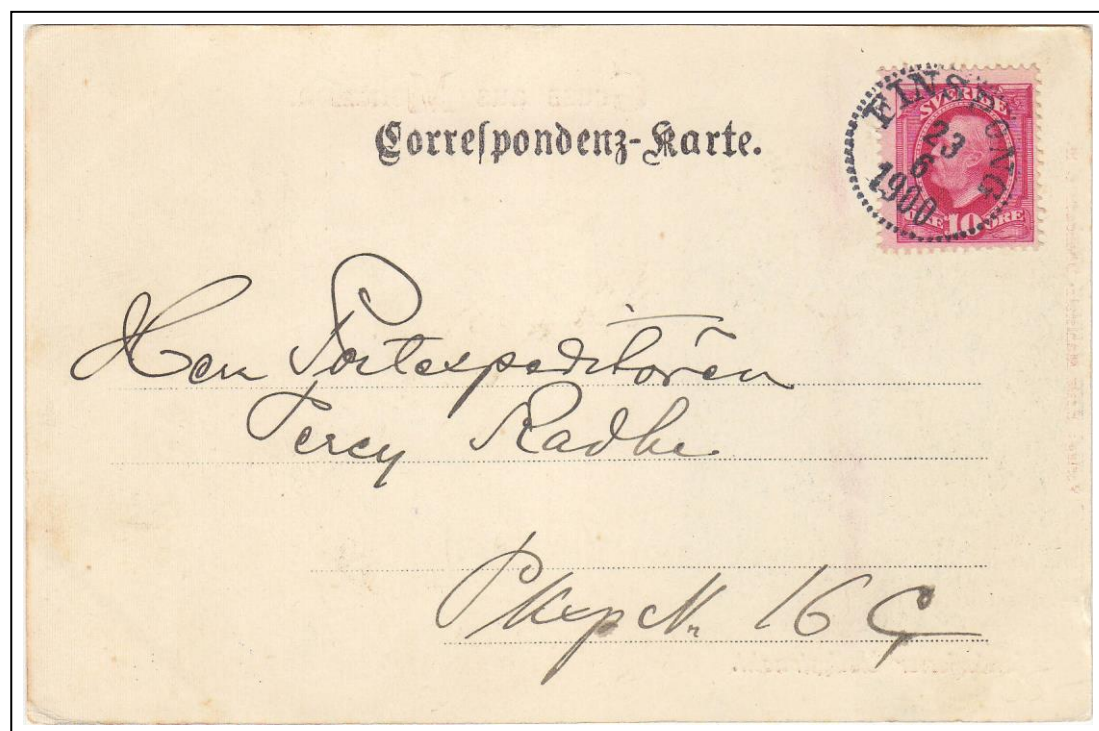
Kortets utformning uppfyllde knappast reglerna i poststadgan, men eftersom det är skickat lokalt har det ändå gått fram för 5 öres lokalt brevporto.

2.3 Format • Rubrik

Enligt postverkets regler skulle inrikes brevkort ha rubriken ”Brevkort” tryckt på framsidan. Kort som saknade denna rubrik kunde taxeras som brev. Det gällde framförallt utländska kort, där texten inte var på svenska.

Franskt kort med texten ”Carte postale” istället för ”Brevkort”
PKXP No 32 (Helsingborg-Hässleholm) 25/11 1901 – Stockholm 26/11 1901
Frankerat med 5 öres inrikes brevkortsporto, men inte godkänt som brevkort
utan taxerat som brev, och därför lösenbelagt med 10 öre

Österrikiskt kort med texten ”Correspondenz-Karte” istället för ”Brevkort”
Landskrona 23/6 1900 – PKXP No. 16 C (Laxå-Göteborg)
Korrekt frankerat med inrikes brevporto, 10 öre, och skickat till en
postexpeditör – då gällde det förstås att följa det postala regelverket!

2.3 Format • Rubrik

Ganska ofta ser man kort som är tryckta i utlandet, men där ordet "Brefkort" stämplats eller tryckts till i efterhand (eller ibland skrivits till för hand) för att uppfylla reglerna för brevkortsporto.

2.3 Format • Rubrik

Enligt Världspostföreningens konvention för internationell postutväxling skulle brevkort som skickades utrikes "så vidt möjligt" ha den franska beteckningen för brevkort, "Carte postale", tryckt på adressidan.

Postverket i Sverige betraktade till en början detta som en rekommendation och inte som en tvingande regel. I poststadgan från 1899 sägs att brevkorts adressida bör vara försedd med rubriken "Carte postale" eller "Brevkort". Men den 1 augusti 1901 ändrades reglerna så att utrikes kort som saknade texten "Carte postale" skulle taxeras som brev.

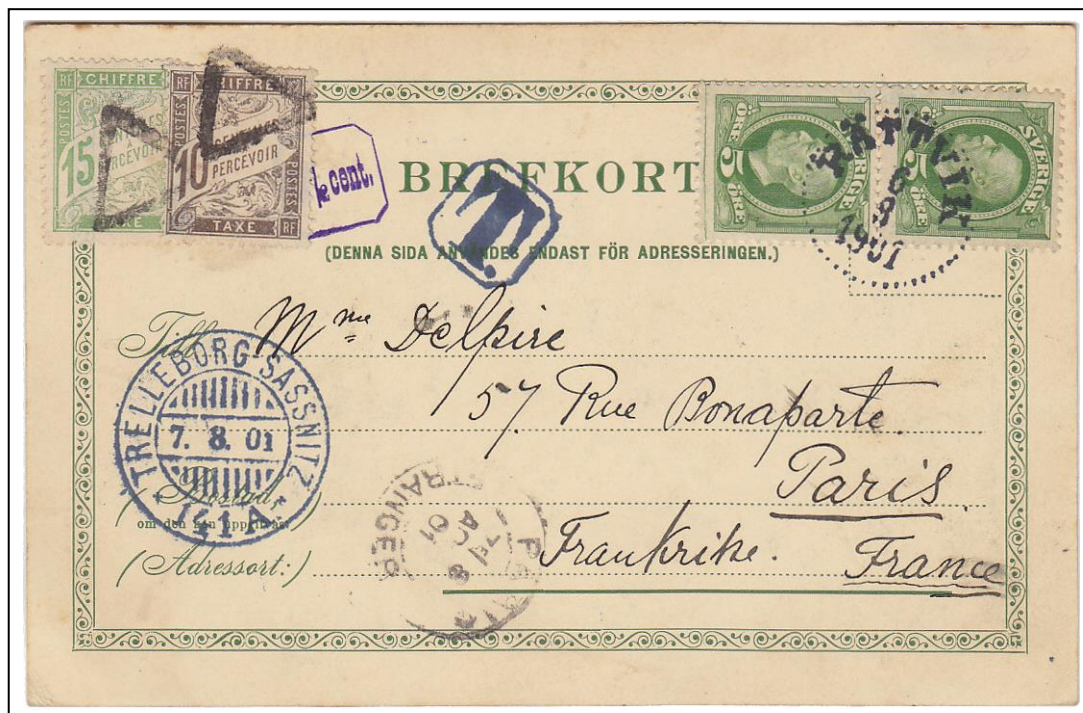
Brevkort (utan texten "Carte postale") till Frankrike

Rättvik
6/8 1901

Trelleborg-
Sassnitz
7/8 1901

Paris
8/8 1901

Frankerat som brevkort (10 öre) men lösenbelagt som brev. Lösen var dubbelt felande porto, 25 centimes.

Brevkort (utan texten "Carte postale") till Österrike

PKXP No 81C
5/8 1901

Trelleborg-
Sassnitz 6/8 1901

Klagenfurt
8/8 1901

Frankerat som brevkort (10 öre) men lösenbelagt som brev. Vid ankomst lösen 25 heller (dubbelt felande porto).

Den svenska postens strängare regeltillämpning fick emellertid ett snabbt slut, eftersom andra länders postförvaltningar protesterade mot de lösenbelagda korten. I ett postcirkulär från den 29 augusti 1901 meddelades att brevkort fick skickas utrikes för brevkortsporto även om de saknade texten "Carte postale". Lösenbeläggning av denna anledning förekom alltså bara under en knapp månad!

2.3 Format • Rubrik

Ibland ser man kort där den svenska rubriken "Brefkort" i efterhand – genom stämpel eller handskrift – har kompletterats med "Carte postale".

Brevkort med påstämplad rubrik "Carte Postale" till Holland
Helsingborg 16/8 1901 – Trelleborg-Sassnitz 17/8 1901 – s'Gravenhage 18/8 1901
Utan stämpeln "Carte Postale" hade kortet med stor sannolikhet blivit lösenbelagt.

Brevkort utan tryckt rubrik "Carte postale" till Tyskland
Jönköping 28/8 1901 – Trelleborg-Sassnitz 29/8 1901 – Hamburg 30/8 1901

Kortet är skickat dagen före det cirkulär som upphävde kravet på "Carte postale" och avsändaren har "helgarderat", med både brevporto och handskrivet "Carte postale". Troligen hade mottagaren tidigare fått betala lösen för ett liknande kort. Avsändaren skriver i kanten av bildsidan: *Detta hoppas jag du slipper kosta på någonting.*

Detta hoppas jag du slipper kosta på någonting.